

Список використаних джерел

1. Баран, Л. В. (2020). Методика викладання юридичної англійської мови у вищих навчальних закладах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, №2, с. 45–49.
2. Гуменюк, І. В. (2019). Юридична термінологія в англійській мові: проблеми перекладу та викладання. Мовознавство, №3, с. 112–118.
3. Коваль, О. В. (2021). Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, №1, с. 134–140.
4. Мельник, Л. М. (2018). Особливості навчання юридичної англійської мови в умовах професійної підготовки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Іноземна філологія, №2, с. 89–94.
5. Ніколаєнко, Л. В. (2022). Інтеграція кейс-методу у викладанні юридичної англійської мови. Проблеми сучасної освіти, №3, с. 56–61.
6. Паламарчук, С. О. (2020). Порівняльний аналіз англійської та української юридичної термінології. Юридична лінгвістика, №1, с. 23–29.

Мар'яна ГДАКОВИЧ

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри мовної підготовки

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО – МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті йдеться про важливість формування національної самосвідомості як необхідної складової професійної підготовки майбутніх працівників силових структур. Звернено увагу на важливості виховання національно-мовної особистості під час лінгводидактичного процесу в

зкладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. Удосконалення мовнокомунікативної компетентності, українська мова як навчальна дисципліна містять великий потенціал для становлення національної самосвідомості.

Ключові слова: заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, національна самосвідомість, національно-мовна особистість, навчально-виховний процес

Annotation. *The article deals with the necessity of formation of national-patriotic values for the future workers of the security forces during training in institutions of higher education with specific learning conditions. Particular attention should be paid to the language didactic process. The priority is the teaching of the Ukrainian language, because it is the Ukrainian language as a native and as a state in all types of higher education institutions is a means of forming and developing a nationally conscious citizen of Ukraine. Improving the language training of applicants is the foundation of the humanitarian component of education.*

Key words: *institution of higher education with specific learning conditions, patriotism, national-patriotic values, educational process.*

Постановка проблеми. Формування національної самосвідомості повинно стати одним із провідних векторів освіти й гуманітарної політики держави, адже національна самосвідомість виражає найвищу і найсильнішу духовну силу, що визначає активну життєву позицію людини, характеризує ставлення особистості до своєї Батьківщини, народу, національної та державної мови. Національна самосвідомість є також проявом особистісної зрілості людини і визначає рівень соціальної зрілості громадянського суспільства загалом. Вивченню проблематики, пов'язаної зі становленням національно-патріотичних цінностей, зокрема плекання їх у молоді, присвячено чимало праць. Провідною ідеєю наукових студій і художньої творчості, як також і основним напрямом громадської діяльності чільних представників української культурної еліти XIX-XX ст. (маємо на увазі видатних українських культурних

та політичних діячів у різних галузях соціального та духовного життя, зокрема треба згадати Т.Шевченка, І.Франка, Лесю Українку, М.Міхновського, В.Липинського, К.Левицького, М.Шлемкевича, Д.Донцова) було формування національної самосвідомості як домінанти становлення особистості й невід'ємної умови постання самостійної Української держави. Теоретичні аспекти формування національно-патріотичних цінностей та їх роль у житті людини й функціонуванні суспільства вивчають також сучасні дослідники – Я.Дашкевич, І.Дзюба, С.Кримський, І.Лосєв, А.Погрібний та ін. Механізми формування і збереження мови, її вплив на внутрішні психічні реакції конкретного індивідуума, значення мови у функціонуванні національного організму сьогодні активно досліджуються у лінгвістичних й соціолінгвістичних працях Л.Масенко, О.Пахльовської, О.Сербенської. Проте вважаємо, що більшої уваги потребує проблема становлення національно-мовної самосвідомості як компонента професійної мовленнєвої компетенції та її значення у розвитку національної самосвідомості особистості в цілому, а також актуалізація значення сформованої національної самосвідомості працівників силових структур як активних учасників національного життя та державотворчих процесів.

На сучасному етапі розвитку української держави, коли одним із основних завдань є забезпечення національної безпеки, стало очевидним, що гуманітарна сфера, насамперед освіта потребує докорінної переорієнтації. Набуває першочергового значення наповнення освітнього процесу справді українським змістом, відтак і вища школа мусить стати не лише осередком високого рівня знань й наукової діяльності, а й однією з найважливіших ланок у формуванні національної свідомості й активного громадянина.

Українська вища школа має стати ефективною системою створення сучасних професійних стандартів і бути національною за суттю, адже створити і зміцнити державу можуть громадяни, які люблять свою країну, свій народ і готові самовіддано служити національним інтересам. Завдяки сформованій національній самосвідомості людина стає сильною, здатною творити і

розбудовувати свою національну державу, що, відповідно, виступає гарантом стабільності держави й могутності народу, його існування.

Виклад основного матеріалу. Національна самосвідомість є компонентом і, водночас, чинником особистісного виміру. Т.Мироненко [6], досліджуючи формування громадянської зрілості, наголошує, що громадянсько зрілій особистості притаманний процес постійного самовдосконалення, знання культури й історії рідної країни, гуманістична мораль, знання і виконання обов'язків, соціальна відповідальність, високий професійний рівень, стійкі переконання, високий рівень національної самосвідомості і планетарної свідомості. Очевидно, що рівень духовної та громадянської зрілості особистості не завжди співвідноситься з її біологічним віком. Це переконливо демонструє сучасна історія України: молоді захисники держави віком 18–20 років у ході російсько-української війни виявляють високий ступінь патріотизму, самопожертви та відповідальності перед Батьківщиною і народом. Водночас існує частина осіб старшого віку, які, ухиляючись від виконання громадянського обов'язку захисту держави, прагнуть раціоналізувати або виправдати власну позицію.

З огляду на викладене, підбір і професійна підготовка працівників сектору безпеки та оборони (Збройних Сил України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, підрозділів ДСНС) розглядаються як ключовий чинник забезпечення національної безпеки держави. В умовах триваючої російсько-української війни формування патріотизму та національної самосвідомості має стати центральним елементом професійної підготовки військовослужбовців, правоохоронців і фахівців служби цивільного захисту, а також провідним напрямом освітньо-виховної діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку майбутніх представників силових структур.

Особливе значення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання зумовлене тим, що військово-патріотичне виховання є одним із основних складових національно-патріотичного виховання (поруч із

громадсько-патріотичним та духовно-моральним вихованням). На нашу думку, саме у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання увесь дидактичний процес повинен розгортатися довкола цієї стратегічної мети – формування національної свідомості і відповідального громадянина. У змісті навчально-виховної діяльності закладаються світоглядні первні особистості, знання про розвиток природи і суспільства, розкриваються значення і місце особи, її держави, народу в навколишньому світі. І тому виховний і навчальний процес має бути справді українським. Як зазначив відомий філософ І.Лосєв: «Елементарна обізнаність громадянина України зі своїми історією, культурою та мовою робить його відпорним і здатним притомно сприймати пропагандистські ідеологеми Москви [5]. Тому, на думку І.Лосєва, українізація є категоричним імперативом української нації: «Утім, Україна має невеликий вибір: або йти шляхом українізації, або повертатися до російської стайні». Українізація, на нашу думку, передбачає не лише впровадження української мови у всі сфери життя (хоча це повинно стати головною засадою гуманітарної політики держави), але формування українського культурного простору, власного погляду на світ, за влучним висловом Л.Костенко «гуманітарної аури нації» [4]. Український погляд на українську історію, так би мовити погляд своїми очима, дозволить розв'язати чимало труднощів у сприйнятті історії та осмислення себе у світі.

Вважаємо також, що навчальні дисципліни гуманітарного циклу, насамперед Українська мова професійного спрямування, Історія України, Історія української культури, мають посідати важливе місце у навчальному процесі майбутніх силовиків. Особливого значення набуває лінгводидактичний аспект підготовки, спрямований на утвердження поваги до державної мови та підвищення її престижу в суспільстві. Це є важливою складовою формування і розвитку особистості, а також фундаментом національно-патріотичного виховання. Провідну роль у цьому процесі відіграє навчання української мови, оскільки однією з її ключових функцій виступає державотворча функція, що забезпечує консолідацію суспільства та зміцнення національної ідентичності.

Вивчення української мови у закладах вищої освіти має бути орієнтоване на формування національно-мовної особистості — громадянина, який володіє державною мовою, усвідомлює її цінність як важливого елемента національної ідентичності, виявляє повагу до неї та активно використовує в професійній діяльності й повсякденному спілкуванні.

Удосконалення мовної підготовки здобувачів вищої освіти становить основу гуманітарної складової освітнього процесу, адже саме українська мова — як рідна і як державна — виступає ключовим засобом формування та розвитку національно свідомого громадянина України. Мовна освіта сприяє становленню особистості як духовної істоти, забезпечує процес національної самоідентифікації та виступає чинником консолідації українського суспільства.

Сучасні українські реалії засвідчують, що недостатня увага до мовного чинника призводить не лише до поглиблення духовної кризи серед молоді та суспільства в цілому, а й становить потенційну загрозу для державності. На нашу думку, у системі національно-мовної освіти необхідно забезпечити гармонійне поєднання формування мовленнєвої компетентності та національно-мовної свідомості. Однією з провідних складових професійної комунікативної компетентності, поряд із знанням мовної системи та специфіки професійного спілкування, має стати система світоглядних переконань, що ґрунтуються на патріотичних цінностях.

Таким чином, професійна мовна підготовка — тобто знання, усвідомлення цінності й повага до державної мови — повинна посідати провідне місце в гуманітарній складовій освітнього процесу, а також у військово-патріотичній системі виховання. Вона має органічно поєднуватися з вихованням громадянських почуттів і національної самосвідомості, формуванням поваги до Конституції та законів України, розвитком соціальної активності, відповідальності за виконання державних і громадських обов'язків, а також із прагненням до оволодіння військовими знаннями, підвищення фізичної підготовленості та витривалості.

У вихованні національно-мовної особистості важливе місце посідають навчально-виховні та культурно-освітні заходи щодо популяризації української мови як державної; необхідно постійно працювати над підвищенням статусу української мови як національної цінності, здійснювати діяльність щодо поширення україномовного культурного продукту, розширення українського мовного середовища. Зрозуміло, що виховний процес є невід'ємною частиною навчального процесу, адже завдання ще класичного університету не зводилися лише до передавання знання, тож нині й поготів у цьому процесі здійснюються також інші завдання, найважливішим з яких є виховання самостійно мислячого інтелектуала і громадянина.

Висновки. Отже, Національна освіта виступає визначальним чинником політичного, соціально-економічного, культурного та наукового розвитку суспільства. Освіта, зорієнтована на національні цінності, є стратегічним ресурсом підвищення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету держави та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені. Відповідно, національний університет покликаний відігравати активну роль у формуванні нової ціннісної парадигми суспільства — відкритої, різноманітної, духовно та культурно збагаченої, толерантної, здатної забезпечити становлення свідомого громадянина і патріота своєї держави.

Отож сьогодні національна самосвідомість не лише характеризує ставлення особистості до своєї Батьківщини, а є проявом особистісної зрілості людини, також визначає рівень соціальної зрілості громадянського суспільства. Національно-патріотичне виховання має наповнитися власне українським змістом і стати пріоритетним у функціонуванні системи освіти, насамперед у навчальних закладах, які займаються підготовкою працівників силових структур. Формування національних цінностей повинні стати одним із провідних векторів освіти й гуманітарної політики в цілому як запорука існування і розвитку України.

Перспективним напрямком подальших досліджень вбачаємо у пошуку шляхів, засобів, умов для формування духовно багатой, національно свідомої особистості, яка спроможна реалізувати свої професійні компетенції та особистісний потенціал, застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях, виражаючи власну громадянську позицію.

Список використаних джерел

1. Боровик О.В. Основні аспекти патріотичної свідомості, як складової свідомості національної // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. - Т.VIII, част. 9. – К., 2006. – С. 66-72.
2. Будає В. Військово-патріотичне виховання як складова національно-патріотичного виховання молоді // Науковий вісник МНУ ім. В.Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2016. – № 4 (55). – С.212-215.
3. Гонський В. Патріотизм – інструмент національної ідеї.
<http://www.pravda.com.ua/columns/2010/10/28/5520018/>.
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 49 с.
5. Лосєв І. Українізація: жахалка чи категоричний імператив?
-<http://tyzhden.ua/Society/109276>.
6. Мироненко Т. Формування громадянської зрілості у майбутніх вчителів. – Автореферат дис. канд. пед. н., О., 2001. 19 с.